

«БЕКТЕМ»

БатМУнун Илим жана уюштуруу
иштери боюнча проректору, б.и.к.,

доцент А. А. Саматова

2024-жыл

**Абдиева Айшахан Мухаматкуловичтин 07.00.07 – этнография,
этнология жана антропология адистиги боюнча кошумча кандидаттык
экзамендин**

Программасы

Кошумча программанын мазмуну

Кыргыздар салттуу коомдо курчап турган чөйрөгө өзгөчө мамиле жасаган. Табияттын сырларын терең үйрөнүп, аны менен айкалышып, флора менен фаунаны туура пайдаланып келген. Ошол себептүү кыргыздардын салттуу чарбачылыгында, күндөлүк турмуш-тиричилигинде өсүмдүктөрдү пайдалануусу жана алардын элдик маданий мураска айланышы ар тараптуу иликтөөлөрдү талап кылат.

Кыргыздардын чарбачылыкта, күндөлүк турмушта, элдик медицина жана ветеринарияда ж. б. флораны пайдалануунун кылымдар бою топтолгон элдик тажрыйбасы коомдук жана табигый илимдердин өкүлдөрү тарабынан азын-оолак изилденип келе жатат. Чет өлкөлөрдө XIX к. аягынан тарта, постсоветтик республикаларда XX к. акырынан тарта бул багытта атайын изилдөөлөр жүргүзүлүүдө жана бир топ илимий эмгектер жарыяланган, тактап айтканда, “Этноботаника” илимий багыты калыптанып жатат. Бул багытта жогоруда айтылгандай Кыргызстанда алгачкы кадамдар жасалды, бирок атайын изилдөөлөр жок.

XIX к. аягы - XX к. башында Фергана өрөөнүнүн түштүк-батыш чөлкөмүндө жашаган кыргыздардын салттуу маданиятынын түзүмүндөгү өсүмдүктөр дүйнөсү, күндөлүк чарбада, турмуш-тиричиликте пайдалануунун салттуу ыкмалары, өсүмдүктөр дүйнөсүнөн алынуучу материалдардан жасалчу эмгек шаймандары, үй-тиричилик буюмдары, боёктор, дары-дармек, сулуулук каражаттары болуп саналат.

Кандидаттык экзамендин кошумча программасынын суроолорунун тизмеси: .

1. Кыргыздардын жаратылыш жөнүндөгү элдик түшүнүктөрү.

2. Өсүмдүктөр дүйнөсүн таанып билүүгө, анын пайдалуу касиеттерин пайдалануусуна арналган эмгектер.
3. Табигый сулуулук жана ден соолук тартуулочу өсүмдүктөр курамы.
4. Фергананын түштүк-батыш аймагын жердеген кыргыздардын өсүмдүктөрдү каада-салт, ырым-жырымдарда колдонушу.
5. Кыргыздардын мал ыландарын дарылоодо өсүмдүктөрдү пайдаланышы.
6. Кыргыздардын өсүмдүктөрдөн жасалган тамак-аштары.
7. Адамдарга жана малдарга карата өсүмдүктөрдү кыргыздар салттуу түрдө дары-дармек катары пайдаланып келгендиги жөнүндө кыргыз элинин фольклордук чыгармаларында.
8. Кыргыз элинин салттуу тери иштетүү кол өнөрчүлүгүндө өсүмдүктөрдү пайдаланылышы.
9. Кыргыздардын өсүмдүктөрдү боёк катары пайдалануусу.
10. Кыргызстандын өсүмдүктөр дүйнөсүн жана өсүмдүк ресурстарынын изилдениши.
11. XIX к. аягы – XX к. башында изилденген аймакта жашаган кыргыздар флораны (өсүмдүктөрдү) азык катары пайдаланышы:
12. Эгилме өсүмдүктөрдөн алынуучу азыктар.
13. Жапайы өсүмдүктөрдөн алынуучу азыктар.
14. Бакчачылыкта өстүрүлгөн жашылчалар. Багбанчылыкта өстүрүлгөн дарактардын мөмө-жемиштери.
12. Мал чарбачылыгында пайдаланылуучу флорадан жасалган буюмдар жана шаймандар жана аларды жасоонун элдик ыкмалары, аймактык өзгөчөлүктөрү.
13. Дыйканчылык иштеринде пайдалануучу өсүмдүктөрдөн жасалган турмуш-тиричилик буюмдары, шаймандар, идиш-аяктар жана аларды жасоонун элдик ыкмалары, аймактык өзгөчөлүктөрү.
14. Кыргыздар флораны тамак-аш, дары каражаты катары күндөлүк тиричиликте пайдаланышы жана жасалышынын элдик ыкмалары.
15. Кыргыздар турмуш-тиричиликте флораны тери жана жүн иштетүүдө боёк катары даярдоо тартиби жана буюмдарга ар түрдүү түс берүү ыкмалары.
16. Башка түрк тилдүү жана кошуна элдерде өсүмдүктөрдүн аталышы, колдонуу ыкмалары.
17. Флорадан жасалган буюмдарды жана алардын жасалыштары.
18. Дыйканчылык менен өндүрүлгөн өсүмдүктөр жана алардан жасалган буюмдардын жасалыштары.
19. Өсүмдүктөрдү тамак-аш катары пайдаланылышы жана алардын жасалышындагы элдик ыкмалар

20. Флораны дары катары пайдаланышын жана алардын жасалышынын элдик ыкмаларын иликтөө;

Адабияттардын тизмеси:

1. Абдыганиев, С. Кара – Булак баяны [Текст] / С. Абдыганиев. – Бишкек. - 2022. – С. 13. 292 б.
2. Абрамзон, С. М. Киргизы и их этногенетические и историко-культурные связи [Текст] / С. М. Абрамзон. – Л., 1971. – 111 с.
3. Абу Али Ибн Сина (Авицена). Канон врачебной науки [Текст] / Ибн Сина Абу Али. О простых лекарствах- Кн. 2. – Ташкент: Изд-во АН Узб. ССР, 1956. – 828 с.
4. Айтбаев, М. Т. Пища киргизов XIX и начала XX вв. [Текст] / М. Т. Айтбаев. // ИАН Кирг. ССР, Сер. Обществ. Наук. – Т. V. Вып. I. (История). – Фрунзе, 1963. – С. 19.
5. Акматалиев, А. Көркөм кол өнөрчүлүк (окутуучулар үчүн колдонмо). [Текст] / А. Акматалиев. – Фрунзе. 1984. – 132 с.
6. Алдашев, А. Этапы развития ветеринарии в Киргизии [Текст] / А. Алдашев. – Фрунзе, 1989.
7. Алтымышев, А. А. Лекарственные богатства Киргизии [Текст] / А. А. Алтымышев. – Фрунзе, 1976.- 351 с.
8. Антипина, К. И. Особенности материальной культуры и прикладного искусства южной части Ошской области Киргизской ССР [Текст] / К. И. Антипина. – Фрунзе, 1962. – С. 124 с.,- 143 с.,-12 с.,144-149 б. 284-беттен турат.
9. Арифханова, М. М. Растительность Ферганской долины [Текст] / М. М. Арифханова. // Изд. ФАН УзССР. – Ташкент. 1967. – С. 71-72, 231-232.
10. Ботбаева, М. М. Растительный мир Кыргызстана [Текст] / М. М. Ботбаева. – Бишкек, 2007. – С. 15 - 16.
11. Капалбаев, О. Э. Кыргызское традиционное ремесло по выделке кожи (конец XIX – начало XX века) [Текст] / О. Э. Капалбаев. // Молодой ученый. – 2016. - №16.
12. Каратаев, О. К. Кыргыздардын этномаданий байланыштарынын тарыхынан [Текст] / О. К. Каратаев. – Бишкек. 2003. 53-54-б.
13. Кушелевский, В. И. Материалы для медицинской географии и санитарного описания Ферганской области [Текст]: в 3 т. / В. И. Кушелевский. Новый Маргелан, 1891. Т. II. – С. – 348.

14. Мамбеталиева, К. Быт и культура шахтеров-киргизов каменноугольной промышленности Киргизии [Текст] / К. Мамбеталиева. – Фрунзе Изд-во АН Кирг ССР, 1963. – 81-85 с., - 78-79 с., 74-б. - 93 с., - 96-б.
15. Турдалиева, Ч. Дж. Западные путешественники и исследователи о кыргызах и Кыргызстана (вторая половина – начала вв) [Текст] / Ч. Дж. Турдалиева. – Бишкек, 2009. 269 с.
16. Федченко, А. П. Путешествие в Туркестан [Текст] / А. П. Федченко. – М.: 1950. – 371 с. Федченко А.П. Путешествие в Туркестан. – М., 1950. – С. 267. 219
17. Чороев, Т. К. Махмуд Ибн Хусейн Ал-Кашгари жана анын “Туркий тилдер сөз жыйнагы” [Текст] / Т. К. Чороев. – Фрунзе: Кыргызстан. 1990, - С. 82.

«Кыргыз тили жана тарых»

кафедрасынын башчысы, т.и.к., доцент

А. Ш. Абдыкеримов

*т.и.к., доцент А.Ш. Абдыкеримовдун колун тастаганымын,
к.б. бөлүмүнүн башчысы: М. Абдыкеримов А.М.*